

STUDENTSKA KONFERENCIJA U NOVOM SADU

(*SUMMA STUDIORUM PHILOSOPHIAE*, Druga studentska filozofska konferencija, Filozofski fakultet u Novom Sadu, 30. jun i 1. jul 2018.)

Odsek za filozofiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, drugi put bio je organizator međunarodne studentske konferencije *SUMMA STUDIORUM PHILOSOPHIAE*. Izlaganja studenata osnovnih studija, ali i pojedinih doktoranada, održala su se 30.6. i 1.7.2018. godine. S obzirom da je tema prošlogodišnjeg skupa bila „Nasleđe idealizma“, organizatori su se pobrinuli da se ovaj put čuju reči o, na prvi pogled, potpuno suprotstavljenom filozofskom stavu, te je tema ovogodišnje konferencije bila „Materijalizam“. Ovaj temat pokazao se kao veoma inspirativan za studente, što i ne iznenađuje kada se u obzir uzme tradicija materijalističke filozofije, kao i širina koju ova tema pruža kroz istoriju filozofije, od samog rađanja filozofskog mišljenja u maloazijskoj Joniji, do različitih savremenih problema koje materijalizam postavlja.

Kao i prošle godine, odziv na ovaj skup bio je sasvim značajan. Takođe, veoma je važna i činjenica da je pored studenata iz Srbije, skupu prisustvovao veliki broj studenata iz drugih zemalja – iz Grčke, Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Konferencija je bila organizovana plenarno, pa je nakon svake sesije postojalo i predviđeno vreme za diskusiju. Ovakav format pokazao se kao veoma dobar, s obzirom da smo imali priliku da čujemo različite argumente i konstruktivne diskusije o problemima postavljenim u izlaganjima.

Nakon uvodnih reči, čuli smo izlaganje Nikole Tanasića, koji je student doktorskih studija na Katedri za filozofiju na Filozofskom Fakultetu Univerziteta u Beogradu. Pod sugestivnim naslovom „O Aristotelovom pojmu $\epsilon\lambda\eta$ – ponovno čitanje Metafizike“, Tanasić je govorio o Aristotelovom pojmu $\epsilon\lambda\eta$ ukazujući na to da i pored duge filozofske tradicije bavljenja ovom temom ona nije izgubila na svojoj svežini i značaju. Pozivanjem na „ponovno čitanje Metafizike“, autor nam predlaže drugačija određenja ovog Aristotelovog pojma od onih koja su u tradiciji opšteprihvaćena i uobičajena. U pokušaju da se izbegne tradicija sholastičkog, ali i brojnih savremenih razumevanja ovog pojma, u izlaganju je sugerisano izbegavanje pojmova „materija“ ili „tvar“, kao samorazumljivih u filozofskoj interpretaciji pojma $\epsilon\lambda\eta$.

Nasuprot toga, predlaže se da se ovaj pojam misli kao „građa“, upravo jer „građa“ nije isuviše opterećen termin različitim kasnijim istorijskim kontekstima. Na taj način, autor kroz nekoliko važnih mesta u Aristotelovim delima pobliže određuje pojam *ἕλη* kao pojam građe, te na zanimljiv način problematizuje dva, po njemu, isuviše striktno interpretirana momenta Aristotelove filozofije. Na prvom mestu, to je isuviše rigidno razumevanje Aristotelovog učenja o uzrocima kao i pojednostavljeno razumevanje dualiteta materije i forme. Izlagač pokazuje da, ukoliko prihvatimo predloženo razumevanje pojma *ἕλη*, materija i forma se u Aristotelovoj filozofiji pokazuju u komutativnom odnosu. Nakon ovoga, usledila je vrlo konstruktivna diskusija.

Prvu sesiju svojim izlaganjem otvorila je Nesa Vrečer, studentkinja Filozofskog fakulteta u Ljubljani. Naslov izlaganja bio je „Atomism and Materialism“, te je shodno temi autorka ukazala na uticaj antičkog atomizma na savremenija materijalistička učenja. Konkretno, kao mesta referentna za atomizam u Antici uzete su Demokritova i Epikurova filozofija. Sa druge strane, autorka je pokušala osvetliti uticaj ovih učenja na Marksa, a potom i Luja Altisera, kao predstavnika savremene škole marksizma. Krećući se kroz učenja pomenutih antičkih filozofa, autorka uviđa materijalističku podeljenost u razumevanju stvarnosti, gde tvrdi da je za rane materijaliste ne-

biće stvarno kao i biće, te taj misaoni korak vidi kao nužan za hegelijansko razumevanje dijalektike, koje će biti ključna odrednica i za Marksa. Takođe, ona je obratila pažnju i na epikurejski pojam *clinamen*, za kojeg tvrdi da predstavlja pojam koji zauzima centralno mesto u Altiserovoj filozofiji.

Drugo izlaganje u prvoj sesiji održao je Vuk Trnavac, student filozofije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Svoje izlaganje naslovio je „Platonovo konstituisanje materijalizma“. Na samom početku svog izlaganja, autor je napravio nekoliko pojmovnih diferencijacija. S obzirom to da, kako izlagač tvrdi, Heleni pre helenističko-rimskog perioda ne poznaju pojam *materia*, ovo izlaganje imalo je za cilj da pokaže da je upravo Platonov ontološki sistem uticao na potonje razumevanje materijalizma, kao nečega ontološki drugog spram idealizma (koje potiče od grčkog *idea* i *eidōs*).

Lidija Cijakiri (Filozofski Fakultet u Atini) izlaganjem „Atomic Theory, Determinism and Free Will“ završila je prvu sesiju. Svoje izlaganje počela je prikazom atomističke teorije Leukipa i Demokrita. Međutim, autorka nije stala samo na prikazu osnovnih pojmova, već je pokušala razumevanje pojma slobode uklopiti u atomističku sliku sveta. U sledećem delu izlaganja, prikazala je brojne sličnosti Demokritove i Epikurove filozofije, ali je jednu od osnovnih razlika nastojala pokazati

na epikurejskom pojmu *παράγκλισις*. Upravo ovaj pojam je, smatra autor-ka, ključni u Epikurovom pokušaju da se pojmovno utemelji slobodna volja kod čoveka. U zaključku izlaganja, čuli smo različite konsekvence koje proizilaze iz stavova atomističkih mislilaca, kao i njihov uticaj na pojedine filozofske škole koje su se pojavile kasnije.

Drugu sesiju svojim izlaganjem je otvorio Igor Janković (Filozofski fakultet u Novom Sadu). Izlaganje je naslovljeno: „Fizikalizam, Armstrong: Čovek kao fizičkohemijski mehanizam“, te se na osnovu samog naslova dalo zaključiti da će ovo izlaganje biti podsticajno za diskusiju. Autor je u izlaganju obratio pažnju prevashodno na tendencije XX i XXI veka, kao vekova ekspanzije prirodnih nauka, gde fizika, biologija i druge prirodne nauke pokušavaju čovekovu svest redukovati na niz fizičkohemijskih procesa. Kao predstavnik takvog mišljenja uzet je Armstrong, te je autor analizirao pojedine pasáže u njegovom tekstu „Priroda svesti“ i problematizovao iznete scijentističke i fizikalističke stavove.

U drugom izlaganju druge sesije govorio je Arnes Klisura, student master studija fizike na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Svoje izlaganje autor je naslovio: „Fizičari i filozofi 21. stoljeća i materijalizam“. Na početku svoje prezentacije, izlagač je dao kratki pregled različitih materijalističkih stanovišta kroz istoriju, kako

u okvirima istorije filozofije, tako i s obzirom na savremeniji prirodno-naučni pristup, odnosno iz pre svega fizičarske perspektive. Autor je tokom izlaganja poredio različita materijalistička shvatanja, pre svega se fokusirajući na napetost između monizma i dualizma. Takođe, nastojao je i problematizovati apsolutistički odnos prema razlici idealizma i materijalizma. U zaključku, autor je izložio sopstveni stav o mogućnostima materijalizma, pre svega iz jedne prirodno-naučne perspektive, ne opredelivši se u potpunosti ni za jedan tradicionalan odgovor.

Drugu sesiju izlaganjem završila je Jovana Jovanović, studentkinja četvrte godine filozofije Filozofskog fakulteta u Beogradu. U izlaganju „Armstrongov materijalizam nasuprot Dekartovom dualizmu“, autorka je dotakla jedan od najproblematičnijih momenata u istoriji filozofije – problem ljudskog duha. Nastojala je prikazati razliku između fizikalističkog razumevanja Armstronga, gde bi ljudski duh bio sveden samo na fizičke procese i hemijske reakcije, sa tradicionalnim kartezijskim razumevanjem „misleće stvari“. Kroz analizu oba stava, autorka u svom zaključku promišlja i mogućnosti njihovog konceptualnog izmirenja.

Treća, i ujedno poslednja sesija prvog dana konferencije otvorena je izlaganjem „Problem saznanja u filozofiji dijalektičkog materijalizma – klasika marksizma“, autora Nemanje Nedovića, studenta

Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Autor je na početku svog izlaganja podsetio na temeljna određenja marksističke filozofije uopšte, tvrdeći da je razumevanje toga neophodno za potonje razumevanje problema saznanja klasika marksizma. Tako je napomenuo da sam Marks do kraja ne razvija teoriju saznanja, već ona biva nadopunjena radovima Engelsa, Pavlova, predstavnika *Praxis*-filozofije i mnogih drugih mislilaca marksističke provenijencije. U ovom zanimljivom izlaganju autor skreće pažnju na važnost razumevanja odnosa teorije i prakse u marksizmu, te nastoji dati uvid u bogatstvo rezultata koje pruža dijalektički materijalizam, kao i razjasniti osnovne motive svake filozofije koja želi biti marksistička.

Prvi dan konferencije zaključen je izlaganjem „Rijaliti programi kao realnost savremenog društva“, izlagača Nenada Rankovića, studenta Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. U ovom izlaganju autor je pokušao analizirati fenomen rijaliti programa koji u savremenom društvu stiču sve veću popularnost. Kritički se odnoseći prema ovom fenomenu, zaključio je da ovakvi programi služe očuvanju granica aktuelnog poretka, tako što skreću ljudima pažnju sa važnih socijalnih, kulturnih i ekonomskih problema.

Uvodno predavanje koje je obeležilo početak drugog dana konferencije održao je autor Josip Guć, asistent Filozofskog fakulteta

Sveučilišta u Splitu, na temu: „Plodni elementi marksističke filozofije za izgradnju bioetike“. Autor je na početku svog izlaganja prevashodno podsetio na brojne probleme sa kojima se savremena bioetika susreće, te ih je promišljao iz perspektive marksističke filozofije u širem smislu, kako bi ponudio skicu za prevladavanje nekih problema. U tom smislu, ponajviše se pozabavio misliocima frankfurtske škole, prevashodno Herbertom Markuzeom. Iz takve misaone perspektive autor je kritikovao i analizirao potrošačko društvo, kao i distinkciju između istinskih i nametnutih ljudskih potreba. Ključ za razumevanje ove distinkcije bila mu je upravo materijalistička marksistička pozicija koja je plodna jer preko realnih materijalnih uslova proizvodnje omogućava osveščivanje ograničavanja ljudske svesti i nametanja različitih „lažnih“ potreba. Nakon toga usledila je zanimljiva diskusija upravo o ljudskim potrebama, gde su se promislila važna pitanja u pogledu našeg odnošenja prema lažnim potrebama, kao i pitanje o tome kako uopšte možemo znati koja je potreba istinita, a koja nametnuta.

Prva sesija drugog dana protekla je u potpuno marksističkom maniru. Prvo izlaganje održao je na engleskom jeziku Matija Jan, student Univerziteta u Ljubljani, na temu „Rationalist materialism of Louis Althusser“. Autor se

na početku izlaganja osvrće na zanimljivu tezu, gde Pjer Mašere (Pierre Macherey) tvrdi da u graničnim slučajevima idealizam često završava u materijalizmu, ili u barem nekim njegovim elementima. Iz te perspektive, autor ide dalje te promišlja da li je sličan efekat moguć i ako je u pitanju materijalizam, te se osvrće na Altisera. Autor tvrdi da upravo kod Altisera možemo prepoznati momente u kojima on sa materijalističkih pozicija dolazi do različitih zaključaka spinozizma i racionalizma.

Sledeće izlaganje održala je Maruška Nardoni, takođe studentkinja Univerziteta u Ljubljani, na temu koja se nadovezivala na prethodnu – „Althusser and materialism(s)”. Autorka Marksovu filozofiju smatra „otvorenim poljem”, filozofijom koja trpi razne interpretacije, te na uvodu u svoje izlaganje potvrđuje tu tezu nekim primerima. Upravo jedan od takvih interpretatora bio je i Luj Altiser, koji poziva na fundiranje novog materijalizma u okvirima marksističke filozofije. Autorka je dalje analizirala i problematizovala različite pozicije unutar tog novog materijalizma.

Treći prikaz izložila nam je Maja Bulović, studentkinja filozofije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Autorka se odlučila za pomalo provokativan naslov: „Materijalizam kao savremeni ateizam”. Autorka je prikazala centralne teze iz Fojerbahovog dela „Predavanja

o suštini religije”, te analizirala Fojerbahovo fundiranje posebne materijalističke metafizike. Upravo tako fundirana metafizika, tvrdi autorka, bila je nit koja je Marksa dovela do njegovih zaključaka vezanih za religiju. Takođe, imali smo priliku i da čujemo osvrt na neke savremenije kritičare religije, pre svega analizu nekih pasaža iz dela Ernsta Bloha. Tako, autorka pokazuje, da su upravo ovi misaoni pravci bili delotvorni u praksi, te da za rezultat imamo pluralitet religija, ali i brojna poprišta sukoba na političkom nivou.

Poslednji izlagač u okviru ove sesije bio je Luka Rudić, student filozofije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Autor je u izlaganju: „Dijalektika i povest”, nastojao dati osnovnu skicu za razumevanje povesti kod Marksa. Tako je, referišući na pojmove iz Marksovih dela „Nemačka ideologija” i „Prilog kritici političke ekonomije”, autor pokušao pokazati pojmovni obrt u Marksovom shvatanju povesti, te Marksa predstaviti kao mislioca koji ima sopstveni i bogat misaoni razvoj. U zaključku, autor je prikazao kakav je uticaj ovakva koncepcija imala na potonju filozofiju povesti.

Nakon kraće diskusije, drugu sesiju izlaganjem „The Problem of *Qualia*” otvorila je Maria Maliona, studentkinja iz Atine. Kako je sugerisano samim naslovom, autorka se bavila pojmom nasleđenim iz tradicije filozofije duha, a za koji

se ne bih usudio tvrditi da postoji ikakav adekvatan pojam na srpskom – pojam *Qualia*. Kako autorka na samom početku izlaganja objašnjava ovaj pojam, *Qualia* je neki celokupni individualni doživljaj – kao doživljaj bola, ili boje itd. U tom smislu, autorka dalje raspravlja da li je moguće pojam *Qualia* promišljati iz nekog materijalističkog okvira, te može li se takav doživljaj fizikalistički redukovati na neki impuls u mozgu.

Nakon toga čuli smo izlaganje Nataše Mijailović, studentkinje Filozofskog fakulteta u Beogradu – na temu : „Gedel i mehanicizam”. Autorka nam je u ovom prikazu ponudila pregled zaključaka koji proizilaze iz logičkih istraživanja matematičara Kurta Gedela. S obzirom na njegove implikacije, autorka u zaključku pokazuje da takve stavove možemo uzeti kao vrlo argumentativno jake pri sukobljavanju sa mehanicizmom.

Poslednji prikaz u okviru ove sesije bio je „Artificial intelligence as a point of conflict between materialists and dualists”, koji nam je prezentovala autorka Ana-Adrijani Gijalouri, studentkinja Univerziteta u Atini. Autorka ovde raspravlja o jednom savremenom bioetičkom problemu – problemu veštačke inteligencije. U svom izlaganju, ona suprotstavlja dve pozicije. Prva, kako je autorka naziva „dualistička”, ne bi prihvatila mogućnost da se nizom algoritama stvori mašina koja bi imala inteligenciju kakvu

prepoznavemo kod čoveka, nasuprot „materijalističkoj”, koja u savremenoj formi može da pristane na takve okvire. Autorka pri kraju svog izlaganja nudi konsekvence za obe pozicije.

Posle pauze, poslednju sesiju Druge studentske konferencije, izlaganjem „Filozofija jezika i referencija”, otvorio je Sibin Bratina, student filozofije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Autor se u ovom prikazu bavi tradicijom analitičke filozofije u razumevanju jezika. Ideja idealnog jezika, kao onog koji u potpunosti odgovara stanju same stvari, predmet je kritike ovog izlaganja. Autor smatra da je pri misaonom obuhvatanju jezika neophodno uključiti i svest subjekta. Na taj način, autor želi prevazići analitičke pozicije, te ponuditi novi okvir za razumevanje jezika i pojma značenja.

Sledeće izlaganje prezentovao je Mario Vrhovac, student Filozofskog fakulteta u Sarajevu, na temu: „Kratak vodič kroz jezik Martina Hajdegera u njegovom *Pitanju o tehnici*”. Autor se u ovom prikazu bavi hajdegerijanskom tezom o potrebi misli za drugačijim jezikom, onim koji bi bio više „grčki”. Na osnovu toga, autor nam daje širok prikaz grčkih pojmova u komparaciji sa onim pojmovima koje nudi Hajdeger, te ih analizira kako sa filozofskog, tako i sa lingvističkog aspekta. Posebno značajan bio mu je pojam *techné*.

Poslednje izlaganje na ovoj konferenciji čuli smo od Ane

Bjelice, studentkinje iz Beograda, na temu: „Prevazilaženje materijalizma u filozofiji egzistencije”. Autorka pokazuje materijalizam kao mehanicistički koncept, kao onaj koji stvarnost tumači iz perspektive prirodnih nauka. Iz perspektive tako shvaćenog materijalizma, autorka ukazuje na izostanak razumevanja autentične čovekove egzistencije. Tom logikom, autorka tvrdi da je upravo egzistencijalistička filozofija način da se takav materijalizam prevaziđe.

Nakon ovog prikaza, dr Nevena Jevtić rečju je zatvorila Drugu studentsku konferenciju SUMMA STUDIORUM PHILOSOPHIAE. Profesorka je istakla značaj ovakvih skupova, s obzirom da oni pobuđuju istraživački rad studenata, ali i poboljšavaju retorske i izlagačke sposobnosti. Pohvalila je studente zbog bogatstva teza i argumenata koje smo imali prilike da čujemo, te okarakterisala skup kao veoma uspešan.

